

Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin İktisadi ve Kültürel Normlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi

ÖZ

Selcen ÖZTÜRK

Kadın girişimciliği son yıllarda tartışılan önemli konulardan biri haline gelmiştir. Gerek girişimciliğin gerekse kadının çalışma hayatına katılmasının büyüme ve kalkınma ile ilişkisi kadın girişimciliği kavramını tüm dünya için önemli bir konuma taşımaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet ve kültürel normların hâkim olduğu ülkelerde kadın girişimci kavramı diğer ülkelerle farklılaşabilmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında ilk önce girişimcilik kavramına yer verilmiş ve kavramın tarihsel gelişimi kadın girişimcilik özelinde incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de kadın girişimcilerin hangi bölgede hangi sektörde yoğunlaştığının tespit edilmesidir. Bu amaçla Türkiye için yerelleşme katsayıları hesaplanmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye’de hemen hemen tüm bölgelerde geçerli olmak üzere kadın girişimcilerin yoğunlaşmasının tarım sektöründen sanayi sektörüne kaydığı gözlenmiştir. Bu ilgi çekici sonuç erken sanayisizleşme ve toplumsal cinsiyet kavramları ile birlikte değerlendirildiğinde kadınların sanayi sektöründeki bu yoğunlaşmasının anlamının farklılaştığı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Girişimcilik, Kadın Girişimci, Toplumsal Cinsiyet, Yerelleşme Katsayısı, Türkiye.

Evaluating Women Entrepreneurship within the Framework of Economic and Cultural Norms in Turkey

ABSTRACT

Women entrepreneurship has become an important discussion topic in recent decades. The relationship between growth/development and entrepreneurship/women’s inclusion in working life brings women entrepreneurship to an important level for the World. However, the concept of women entrepreneurship in countries where gender biased perception and cultural norms are dominant might differ from other countries. Therefore, this study first argues the development of concept of entrepreneurship with a focus on women entrepreneurship. The aim of this study is to calculate the location quotient for women entrepreneurship in Turkey in order to determine the concentrated sectors each region. The results of the study indicates that for almost every region in Turkey concentration of women entrepreneurship shifts from agriculture to industry sector. When this interesting result is evaluated with the concepts of premature de-industrialization and gender perceptions, it is argued that the true meaning of the concentration of women entrepreneurship in industry sector differs.

Keywords: Entrepreneurship, Women Entrepreneur, Gender, Location Quotient, Turkey.

Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
selcen@hacettepe.edu.tr

1. GİRİŞ

Son dönemde yapılan pek çok araştırma, kadınların çalışma hayatına dâhil olmasının makroekonomik göstergeler ve büyüme üzerine olumlu etkiler yapacağına işaret etmektedir (Dünya Bankası, 2012: 1-5). Bu bağlamda, Türkiye’de de kadınların çalışma hayatındaki temsilinin artırılması amacıyla önemli çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” konulu 2010/14 sayılı Başbakanlık Ge-

nelgesi 25 Mayıs 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Girişimcilik özelinde değerlendirildiğinde, 2015 yılından itibaren Kredi Garanti Fonu (KGF)'nin kadın girişimcilerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması açısından çeşitli düzenlemelere gittiği, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB) tarafından yürütülen “Girişimcilik Destek Programı”, “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri” ve “Yeni Girişimci Destek Programı” gibi program ve projeler çerçevesinde, kadın girişimcilerin desteklendiği görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’de kadın girişimciliğin önemsendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu çerçevede, kadın girişimciliğin Türkiye’de bölgesel açıdan bir analizinin yapılması önem taşımaktadır.

Kadın girişimci konusunda yazındaki çalışmalar incelendiğinde, söz konusu çok değerli çalışmaların genellikle toplumsal yapıyı değerlendiren özet istatistikler ile sınırlı kaldığı gözlenmektedir (Berber ve Eser, 2008; Yalman ve Gündoğdu, 2014; Soysal, 2010; Morçin, 2013). Dünya yazınında yapılan çalışmalar ise genellikle kadın girişimci ve kalkınma ilişkisine odaklanmaktadır (Stel ve Thurik, 2004; Minniti ve Arenius, 2003).

Kadın girişimciliğin bölgesel ve sektörel yoğunlaşmasının derecesini analiz eden bu çalışma, gerek kullandığı yöntem gerekse de incelediği konu bağlamında değerlendirildiğinde, Türkiye’de yapılan çalışmalar açısından bir ilk olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, çalışmadan elde edilecek sonuçların araştırmacılar ve politika yapımcıları için yol gösterici olması beklenmektedir.

Çalışmanın geri kalan kısmı şu şekilde tasarlanmıştır. İkinci bölümde girişimcilik kavramının içeriği ve tarihsel gelişimi kadın girişimci kavramı ile birleştirilerek tartışılmaktadır. Üçüncü bölümde veri ve yöntemle ilişkin bilgiler sunulmakta, dördüncü bölümde ise elde edilen bulgular, bölgesel ayrımla özetlenmektedir. Beşinci bölüm elde edilen bulguları kavramsal çerçeve ile birlikte değerlendirerek bir tartışma sunmakta ve sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılmaktadır.

2. KADIN GİRİŞİMCİLER ÖZELİNDE GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çeşitli tarihsel dönemlerde girişimci, iktisadi ve toplumsal yapının değişim ve gelişimindeki etkili ve önemli rolü ile karşımıza çıkar. Bu yönüyle pek çok araştırmanın konusu olan girişimcinin, tarihsel ve kavramsal olarak farklı biçimlerde incelendiğini belirtmek gerekir. Bu farklı kavramsallaştırma biçimleri, genel olarak girişimciliği esas almakla beraber, kadın girişimciler için de kullanılabilir bir tarihsel çerçeve olarak görülebilir. Bu bağlamda ilk olarak 18. yy’dan başlayarak girişimcilik teorisinde yer alan klasik girişimcilik yaklaşımlarını ve ardından yenilik ile ilişkili olan çağdaş yaklaşımları genel çerçevesi üzerinden ortaya koymak gerekir.

Klasik girişimcilik yaklaşımları içerisinde R. Cantillon ve J.B. Say’ın, çağdaş yaklaşımlar içerisinde ise Marshall, Edgeworth, Pigou, Schumpeter, F. Knight ve Kirzner’in görüşleri ele alınabilir. Bu farklı yaklaşımlar, girişimcinin iktisadi ve toplumsal yapının gelişimi ve değişimindeki rolünün ne olduğu ve kavramın nasıl geliştiğini ortaya koyacak ve böylece Aristoteles’ten günümüze girişimciliğin gelişimine dair önemli ipuçları verecektir. Girişimciliğin gelişimini belli sorular temelinde de ortaya koymak mümkündür. Bunlar, girişimcinin iktisadi yapıdaki ve firma içindeki pozisyonunun ne olduğu, girişimciliğin tanımı, başarılı bir girişimcide olması beklenen beceriler, girişimcinin geliri ve girişimci piyasasında arz ve talebi neyin belirlediğidir (Praag, 1999:312-313). İlk üç soruya verilecek cevap hem klasik hem de çağdaş yaklaşımlarda, düşünürlerin girişimcilik kavramından ne anladığını ortaya koyarken, diğer soruların cevapları, başarılı girişimciliğin nasıl olabileceğine dair daha çağdaş yaklaşım içeren ipuçları sunmaktadır. Burada esas olarak girişimcinin farklı tanımları ve işlevi üzerinde durulacaktır.

Girişimcilik kavramı ilk olarak Cantillon’un çalışmalarında karşımıza çıkar. Cantillon, klasik yaklaşıma temel olan girişimciyi, iktisadi ve toplumsal yapının değişim ve dolaşım sürecinden sorumlu kişi olarak tanımlar. Bu yönüyle girişimci, belli fiyatlardan satın aldığı malı, seviyesi belli olmayan daha yüksek bir başka fiyattan satan ve “arbitraj” olarak tanımlayabileceğimiz karı elde eden kişidir. Bu çerçevede Cantillon girişimciyi, belirsizlik karşısında risk alan doğası dolayısıyla diğer karar birimlerinden farklı bir yere koyar. J. B. Say’ın analizinde ise girişimci, üretim ve bölüşümün koordinasyonunu sağlayan kişi olup, girişimcinin firma içindeki işlevi lider ya da yönetici olmasıdır. Bu çerçevede, Say’da girişimciyi risk alan ücretli yöneticiler olarak tanımlamak da mümkündür. (Praag, 1999: 315-316).

Marshall, Edgeworth ve Pigou’da girişimci, firma içinde tüm sorumluluk ve kontrolü üstlenen kişi olup üretimi yöneten, işin riskini alan ve emek ve sermayeyi koordine eden kişidir. Bu yönüyle girişimcinin firmanın hem çalışanı hem de işvereni olduğu ileri sürülebilir. Başarılı bir girişimcinin her şeyden önce ticari bilgisinin, ileriye

görebilme becerisinin olması ve risk alabilmesi¹ gerekir. Schumpeter’de girişimci ise, diğer çağdaş yaklaşımlardan farklı olarak risk alan kişi veya yönetici değil, yenilikçi ve liderdir. Schumpeter’de girişimci bu özelliği dolayısıyla iktisadi gelişmenin temel aktörü olarak tanımlanır (Schumpeter, 1934: 78).

Knight ise, klasik yaklaşımlardan farklı olarak, risk ve belirsizliği birbirinden ayırmış ve girişimcinin tanımını belirsizlik temelli yapmıştır. Girişimci hesaplanamaz iş fırsatlarını değerlendirebilen, tüketicilerin isteklerini değiştirebilen ve işletme organizasyonlarının gelişiminden sorumlu olan kişidir (Brouwer 2002: 101) Kirzner’de (1973), ise girişimci kar olanaklarını keşfeden ve bilgiye nereden ulaşacağını bilen kişiler, olarak tanımlanır.

Bu çerçevede, klasik ve çağdaş girişimcilik yaklaşımlarını birbiri ile kıyaslayacak olursak, klasik yaklaşımlardaki tanımlarda girişimcinin risk alan ve iktisadi ve toplumsal yapıda denge sağlayan işlevi ön plana çıkarken, çağdaş yaklaşımlarda girişimci riski belirsiz koşullar altında alan, bu belirsizlikle mücadele eden ve hatta yeni koşulların ortaya çıkmasına imkân veren özelliği ile dikkat çekmektedir. Klasik yaklaşım içindeki girişimcinin temel motivasyonu yüksek kâr amacı elde etmek iken, çağdaş yaklaşımlarda girişimciliğin doğrudan karla ilişkili olmadığı, yüksek kar ile birlikte başarı ve yaratma arzusu gibi çok farklı motivasyon ve bunlarla ilişkili kişilik özelliklerini (yenilik yapma becerisi) gerektirdiği ileri sürülebilir (Takay ve Aydın, 2013: 154).

Pratik anlamda ve Türkiye için incelendiğinde Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği TÜSİAD’a göre girişimci “risk alarak yenilik yapan kişi”², girişimcilik ise “girişimcilerin risk alma, fırsatları kovalama, hayata geçirme ve yenilik yapma süreçlerinin tümüne verilen addır. Bu yüzdendir ki hem şirket açma süreci, hem de yenilikler yapma süreci girişimcilik kapsamındadır.” ifadesi kullanılmaktadır (TÜSİAD, 2002: 17). Girişimcilik kavramı tarihsel gelişimi bağlamında değerlendirildiğinde, TÜSİAD’ın yapmış olduğu bu tanım, klasik ve çağdaş girişimci tanımlarının bir karması gibi olduğu, gerek risk alma gerekse de yenilik yapma özelliği açısından değerlendirildiğinde, çağdaş yaklaşıma daha yakın durduğu ileri sürülebilir. Diğer yandan, söz konusu girişimci ve girişimcilik tanımlarının cinsiyet temelli olarak farklılaştığını da belirtmek gerekir.

Dünya genelinde her sektör ve iş kolunda cinsiyet temelli farklılıklara rastlanmaktadır. Bu farklılıklar, iş gücüne katılım oranları, istihdam oranları, çalışılan sektörler ve ücretler gibi, çalışma hayatının her alanında geçerlidir. Ücretlerdeki farklılığın bir kısmı işlerin ve sektörlerin cinsiyet temelli ayrılması üzerinden açıklanmakla beraber, aynı iş kolunda cinsiyet temelli farklı ücret uygulamalarına da rastlanmaktadır. Kuşkusuz söz konusu cinsiyet temelli farklılıklar, gelişmekte olan ülkelerde daha baskındır (Dünya Bankası, 2012: 74).

Sosyal normlar ve kültür, kadınların çalışma hayatına katılımı ve çalışma hayatındaki konumları üzerinde oldukça etkilidir (Dünya Bankası, 2012: 21). Türk kültürüne bakıldığında, kadınlara atfedilen rollerin çoğunlukla “görünmeyen emek arzı” olarak adlandırılan ev işleri, çocuk/yaşlı/hasta/engelli bakımı ekseninde şekillendiğini söylemek mümkündür (Wharton, 2009: 14-52; Özkaplan, 2009: 15-23). Öte yandan kadın girişimcilik özelinde incelendiğinde, Türk kadın girişimcisinin girişimcilik faaliyeti, geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısının şekillendiği bu sosyal ve kültürel normlar nedeniyle, erkeklere oranla daha düşük düzeydedir. Bununla birlikte toplumda baskın olan bu toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çalışma hayatına da doğrudan yansımaktadır. Türk kadın girişimcilerinin, çalışma hayatındaki bu cinsiyet temelli eşitsizlikle daha fazla mücadele etmesi gerektiğinden ve emeklerinin karşılığını kısa vadede alması mümkün olmadığından, genel olarak girişimciye atfedilen risk alan özelliğinin, kadın girişimcilerde geri planda kaldığı söylenebilir (Morçin, 2013: 187). Noyan Yalman ve Gündoğdu (2014) çalışmalarında Türkiye’de kadınların girişimciliği tercih etmelerinin altında yatan temel unsurları şöyle özetlemektedir: Bir meşguliyet aracı olması, hane bütçesine katkı sağlamak, bağımsızlık ve esnek çalışma saatleri nedeniyle ailelerine daha fazla zaman ayırabilmeleri ve son olarak bireysel başarı. Görüldüğü gibi Türk kadın girişimciliği ve bunun gerisindeki motivasyonlar kültürel normlar çerçevesinde, toplumun kadınlara atfettiği cinsiyet temelli roller ile şekillenmektedir. Bununla birlikte, erkek girişimcilerin temel motivasyon kaynağı hem kendi hem de ailesinin geleceğini güvence altına almaktır (Morçin, 2013: 172). Bu bağlamda, kadın girişimcilerde olduğu gibi, erkek girişimcilerin faaliyetleri ve motivasyonlarının da geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun biçimde tanımlandığı görülmektedir. Esasında girişimcilik, diğer iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi kadın için ikincil, erkek için temel sorumluluk alanı içinde görülür. Bu bağlamda aslında Türkiye’de kadınların klasik veya çağdaş anlamda “girişimci” olarak tanımlanması mümkün gözükmemektedir. Türkiye için, ancak ve ancak TÜSİAD’ın

1 Buradaki risk alma rolü ile klasik yaklaşımdaki risk almanın farklı iktisadi ve toplumsal yapı üzerinden tanımlandığını belirtmek gerekir. klasik okuldaki girişimci daha statik koşullar altındaki iktisadi ve toplumsal faaliyet alanı risk alır. Buna karşın, çağdaş yaklaşımda, Marshall’ı da içerecek biçimde dinamik, dengesizlikler ve öngörülemezlikler içeren bir yapıda risk alan girişimci tanımlaması yapılmaktadır.

şirket açma süreci bağlamında tanımladığı bir kadın girişimciden bahsetmek mümkündür. Bu çalışmaya konu olan kadın girişimci, tanımı TÜSİAD ile tutarlı olan “işveren veya kendi işinin sahibi kadın” şeklindedir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu: Türkiye’de kadın girişimciliği hangi bölge ve sektörlerde yoğunlaşmaktadır şeklinde kurgulanmıştır. Bu amaçla yerleşme katsayısı (LQ) endeksi hesaplanmış ve yorumlanmıştır. Söz konusu endeks literatürde genellikle bölgesel ve sektörel yoğunlaşmanın hesaplanması amacıyla kullanılmaktadır (Leigh, 1970; Miller et al., 1991; Chiang, 2009; Wterings ve Marsili, 2015; Campaniaris et al., 2015; Brosnan, 2017). Bu amaçla sıkça kullanılan bu endeks, kadın girişimciliğin yoğunlaşma düzeyinin tespiti amacıyla ilk defa bu çalışmada kullanılmaktadır.

Kadın girişimci sayısına ilişkin 2009-2016 dönemini kapsayan veriler; Türkiye alt bölgeleri (NUTS 2) ve ana sektörler (tarım, sanayi, hizmet) için, TÜİK İşgücü İstatistiklerinden elde edilmiştir. Bölge kavramı coğrafi bölge yerine endüstriyel bölge olarak kullanılmış ve yoğunlaşma, NUTS 2 ile oluşturulan 12 alt bölge düzeyinde analiz edilmiştir. Kadın girişimci sayısına ilişkin bölgesel veriler ancak üç ana sektör ayrımı için elde edilebilmiştir. Verilerin zaman boyutuna sahip olması, yoğunlaşmanın zaman içindeki değişiminin izlenebilmesi açısından önemlidir. Söz konusu dönem öncesi için mevcut veriler 2009-2016 dönemi ile uyumlu olmadığından kullanılamamıştır. Yerleşme katsayısı Kim’in (1995) çalışmasını takiben 1 numaralı denklem kullanılarak hesaplanmıştır.

$$LQ = \frac{E_{ij}}{E_i} / \frac{E_j}{E} \quad (1)$$

Burada E, kendi hesabına çalışan veya işveren olarak tanımlanan kadın girişimci sayısını; i, sektörü; j ise bölgeyi temsil etmektedir. Yerleşme katsayısı kullanılarak i sektöründe, j bölgesinde mevcut kadın girişimci sayısının, o bölgeye ilişkin toplam kadın girişimci sayısına oranı, sektörde yer alan kadın girişimci sayısının, Türkiye’deki toplam kadın girişimci sayısı içindeki payına oranlanmaktadır. Yerleşme katsayısının 1’den büyük değer alması, kadın girişimciliğin söz konusu bölge ve sektörde yoğunlaştığına işaret etmektedir.

4. BULGULAR

Çalışma kapsamında hesaplanan yerleşme katsayısının sonuçları takip ve yorum kolaylığı sağlaması açısından bölgesel olarak sunulmaktadır.

4.1. Akdeniz Bölgesi

Akdeniz bölgesine ilişkin veriler incelendiğinde, çalışan kadınların içinde girişimci kadınların oranının, önce artan daha sonra azalan bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. 2009 yılında girişimci kadın oranı %14.9 seviyesinde gerçekleşirken, bu oran 2010 yılında %17.2’ye yükselmiş daha sonra tekrar azalma eğilimi göstermiştir. 2016 yılında Akdeniz bölgesinde kadın girişimci oranı %12 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kadın girişimcilerin sektörel dağılımı incelendiğinde, Akdeniz bölgesindeki kadın girişimcilerin hizmet sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. 2016 yılında Akdeniz bölgesindeki girişimci kadınların yaklaşık %49.2’si hizmet sektöründe çalışmaktadır. Tarım ve sanayi sektörlerinde bu rakam %25.4’tür. Akdeniz bölgesi için gözlem döneminin başlangıcından itibaren tarım sektörünün payının azaldığı (%44) ve hizmet sektörünün payının ise arttığı (%30) sanayi sektöründeki kadın girişimci oranının ise yıllar içinde sabit kaldığı gözlenmektedir.

Ancak bölgesel ve sektörel yoğunlaşmanın yorumlanabilmesi için bölgeyi kendi içinde değerlendirmek yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bölgenin ülke içindeki payını da dikkate alarak hem bölgesel hem de sektörel yoğunlaşmanın birlikte yorumlanabilmesine imkân veren yerleşme katsayılarına bakmak gerekir. Akdeniz bölgesi için yerleşme katsayıları Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1: Akdeniz Bölgesi Yerelleşme Katsayıları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
2009	1,064	1,648	0,706
2010	1,157	1,369	0,699
2011	1,212	1,350	0,664
2012	1,238	1,241	0,717
2013	1,249	1,335	0,698
2014	0,911	1,433	0,909
2015	0,994	1,634	0,808
2016	0,884	1,598	0,888

Tablo 1’de, Akdeniz bölgesinde incelenen dönem başında kadın girişimcilerin tarım ve sanayi sektörlerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Ancak zaman içinde tarım sektöründeki bu yoğunlaşmanın çözüldüğü dikkati çekmektedir. Sanayi sektöründeki yoğunlaşmanın önce azalan daha sonra ise artan bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. Yalnızca istihdam oranlarına bakılarak yapılan karşılaştırma sonucunda, bölgesel anlamda tarımdan hizmet sektörüne doğru bir kayma şeklinde yorumlanmaya açık olan sonucun, yerelleşme katsayısı ile incelendiğinde oldukça farklı olduğu göze çarpmaktadır. Tablo 1’den izlenebileceği üzere, hizmet sektöründe izlenen dönem boyunca kadın girişimciliğin yoğunlaştığı bir yıla rastlanmamaktadır. Öte yandan 2013 sonrasında tarım sektöründeki yoğunlaşma düşüşüne karşılık, sanayi sektöründeki yoğunlaşmada artış gözlenmektedir. Dolayısıyla Akdeniz bölgesinde 2013 sonrasında kadın girişimcilerin tarım sektöründeki yoğunlaşmasının çözülmekte olduğu ve sanayideki yoğunlaşmanın artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu durum kadın girişimcilerin tarımdan sanayiye kayması şeklinde yorumlanabilir.

4.2. İç Anadolu Bölgesi

Coğrafi olarak İç Anadolu bölgesi olarak adlandırılan kesim, endüstriyel alt bölge sınıflamasında Batı Anadolu ve Orta Anadolu olarak sınıflandırılmaktadır. Batı Anadolu bölgesinde Ankara, Konya ve Karaman illeri, Orta Anadolu bölgesinde ise Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri yer almaktadır. Batı Anadolu bölgesinde toplam çalışan kadınlar içerisinde kendi hesabına veya işveren olarak çalışan kadınların payı, azalan bir seyir izlemektedir. 2009 yılında girişimci kadın oranı %13,9 olarak gerçekleşirken, 2016 yılında bu oran %9,4’e gerilemiştir. Kadın girişimciliğin sektörel payları incelendiğinde ise, Batı Anadolu bölgesinde 2009 yılında kadın girişimci oranları tarım sektöründe %16,4, sanayi sektöründe %43,1, hizmet sektöründe ise %40,5 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılına gelindiğinde ise kadın girişimcilerin tarım ve sanayi sektörlerindeki payları azalarak, sırasıyla %6 ve %28,2’ye gerilemiş, hizmet sektörünün payı %64,3’e yükselmiştir. Orta Anadolu bölgesinde kadın girişimcilerin çalışan kadınlara oranı benzer şekilde azalan bir seyir izlemektedir. 2009 yılında kadın girişimcilerin oranı %18,05 olarak gerçekleşirken, 2016 yılına gelindiğinde bu oran, %9,1 düzeyine düşmüştür. Sektörel dağılım incelendiğinde, tarım sektöründeki girişimci kadın oranının azaldığı buna karşın diğer sektörlerde artış olduğu gözlenmektedir. 2009 yılında tarım sektöründeki kadın girişimcilerin toplam kadın girişimcilere oranı %74,6, sanayi ve hizmet sektörlerinde %12,7 düzeyindedir. 2016 yılında ise tarım ve hizmet sektörlerinde kadın girişimcilerin payı %36,3 iken sanayi sektöründe bu pay %27,4’tür. Orta ve Batı Anadolu bölgeleri için hesaplanan yerelleşme katsayıları Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2: Orta ve Batı Anadolu Bölgeleri için Yerelleşme Katsayıları

	Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
Batı Anadolu	2009	0,395	2,814	0,940
	2010	0,575	2,458	0,876
	2011	0,509	2,129	1,083
	2012	0,526	1,966	1,091
	2013	0,479	2,106	1,048
	2014	0,319	2,150	1,045
	2015	0,315	1,796	1,153
	2016	0,238	1,809	1,162
Orta Anadolu	2009	1,785	0,838	0,297
	2010	1,435	1,232	0,468
	2011	1,367	1,611	0,417
	2012	1,476	1,744	0,349
	2013	1,480	1,399	0,499
	2014	1,033	1,559	0,789
	2015	1,232	1,699	0,650
	2016	1,265	1,715	0,656

Tablo 2’den izlenebileceği üzere Batı Anadolu bölgesi için en yüksek yoğunlaşma sanayi sektöründe olup kadın girişimcilerin sanayi sektöründeki bu yoğunlaşması azalan bir seyir izlemektedir. Hizmet sektöründe ise 2011 sonrası dönemde yoğunlaşma başlamıştır. Orta Anadolu bölgesinde ise kadın girişimciler tarım ve sanayi sektöründe yoğunlaşmaktadır. Tarım sektöründeki kadın girişimci yoğunlaşması incelenen dönem içinde azalırken, sanayi sektöründeki yoğunlaşmanın arttığı gözlenmektedir. Batı Anadolu bölgesinde, sanayi sektöründen hizmet sektörüne doğru, Orta Anadolu bölgesinde ise tarımdan sanayiye doğru bir çözülme izlenmektedir.

4.3. Ege Bölgesi

Ege bölgesinde kadın girişimcilerin çalışan kadınlara oranı Akdeniz, Batı Anadolu ve Orta Anadolu bölgesine kıyasla oldukça düşüktür. 2009 yılında %9.8 düzeyinde gerçekleşen kadın girişimci oranı 2013 yılında %10’un üzerine çıkmış ancak 2016 yılında %9.1 düzeyine gerilemiştir. Kadın girişimcilerin sektörel dağılımı incelendiğinde sıralamanın hizmet, tarım, sanayi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Zaman içinde tarım sektöründe kadın girişimci oranı azalırken, sanayi ve hizmet sektörlerinde artmaktadır. 2016 yılında kadın girişimcilerin oranı tarım sektöründe %21.1, sanayi sektöründe %16.2 hizmet sektöründe ise %62.7 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 3 Ege bölgesi için yerelleşme katsayı sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3: Ege Bölgesi için Yerelleşme Katsayıları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
2009	0,717	0,977	1,281
2010	0,712	0,918	1,323
2011	0,742	1,357	1,127
2012	0,802	1,148	1,120
2013	0,861	1,451	0,962
2014	0,720	1,299	1,076
2015	0,745	1,186	1,090
2016	0,737	1,012	1,132

Tablo 3’ten izlenebileceği üzere Ege bölgesi için tarım sektöründe yoğunlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Buna karşın, sanayi sektöründe 2011 sonrasında başlayan bir yoğunlaşma izlenmekte, ancak 2013 sonrasında sa-

nayi sektöründeki bu yoğunlaşmanın derecesi azalmaktadır. Hizmet sektöründe ise 2013 yılına kadar azalan daha sonra ise artan bir yoğunlaşma derecesi gözlenmektedir. Ege bölgesi kadın girişimcilerin yoğunlaşması açısından için sanayi ve hizmet sektörleri arasında bir değiş tokuş olduğu tablodan gözlenmektedir.

4.4. Karadeniz Bölgesi

Coğrafi olarak Karadeniz Bölgesi olarak adlandırılan bölge endüstriyel olarak Doğu ve Batı Karadeniz Bölgelerinden oluşmaktadır. Batı Karadeniz Bölgesi Zonguldak, Karabük, Bartın, Kastamonu, Sinop, Çankırı, Samsun, Tokat, Çorum ve Amasya illerini kapsamaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi ise Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerinden oluşmaktadır.

Tablo 4: Batı ve Doğu Karadeniz Bölgeleri İçin Yerelleşme Katsayıları

	Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
Batı Karadeniz	2009	1,943	0,498	0,265
	2010	1,581	0,815	0,479
	2011	1,660	0,684	0,457
	2012	1,697	0,778	0,474
	2013	1,556	1,385	0,444
	2014	1,609	1,462	0,455
	2015	1,557	1,411	0,550
	2016	1,562	1,668	0,516
Doğu Karadeniz	2009	2,252	0,134	0,095
	2010	2,230	0,097	0,092
	2011	2,245	0,096	0,086
	2012	2,421	0,04	0,091
	2013	2,558	0,05	0,096
	2014	2,807	0,22	0,111
	2015	2,937	0,177	0,127
	2016	3,138	0,184	0,123

Batı ve Doğu Karadeniz bölgelerinde beklenildiği gibi kadın girişimciliğin tarım sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Tablodan görülebileceği gibi Doğu Karadeniz’de tarım sektöründe kadın girişimciliğin yoğunlaşma oranları Batı Karadeniz Bölgesine kıyasla daha yüksektir. Öte yandan 2013 yılı sonrasında Batı Karadeniz Bölgesinde sanayi sektöründe de kadın girişimciliğin yoğunlaştığı ve zaman içinde yoğunlaşmada artış yaşandığı gözlenmektedir.

4.5. Marmara Bölgesi

Coğrafi olarak Marmara Bölgesi olarak adlandırdığımız bölge endüstriyel olarak Batı Marmara, Doğu Marmara ve İstanbul alt bölgelerinden oluşmaktadır. Batı Marmara Bölgesi Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsamaktadır. Doğu Marmara Bölgesi ise Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerinden oluşmaktadır. Doğu Marmara Bölgesinde kadın girişimci oranları zaman içinde azalma eğilimindedir. 2009 yılında Doğu Marmara Bölgesinde yerleşik kadın girişimcilerin oranı %12,1 iken 2016 yılında bu oran %8 düzeyine gerilemiştir. Benzer bir eğilim Batı Marmara Bölgesi için de geçerlidir. 2009 yılında Batı Marmara Bölgesinde yerleşik kadın girişimcilerin oranı %11,7 iken 2016 yılında bu oran %8,5 düzeyine gerilemiştir. İstanbul Bölgesinde ise zaman içerisinde kadın girişimci oranlarında artış gözlenmektedir. 2009 yılı kadın girişimci oranı %8,7 iken 2016 yılında bu oran %10,7’ye yükselmiştir. Çalışan kadın sayısının en yüksek olduğu bölgelerden biri olan Marmara Bölgesinde kadın girişimci oranlarının düşük düzeylerde gerçekleşmesi bu bölgede kadınların işveren olarak çalışmayı tercih etmediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Tablo 5, Batı Marmara, Doğu Marmara ve İstanbul bölgeleri için yerelleşme katsayılarını göstermektedir.

Tablo 5: Batı Marmara, Doğu Marmara ve İstanbul Bölgeleri İçin Yerelleşme Katsayıları

	Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
Batı Marmara	2009	0,420	1,798	1,277
	2010	0,603	2,051	1,003
	2011	0,667	2,02	,0963
	2012	0,469	2,119	1,091
	2013	0,503	1,670	1,170
	2014	0,734	1,692	0,935
	2015	0,609	1,925	0,943
Doğu Marmara	2016	0,580	1,222	1,153
	2009	0,788	1,659	0,970
	2010	0,865	1,754	0,849
	2011	0,932	2,064	0,687
	2012	1,131	1,584	0,697
	2013	0,930	2,176	0,676
	2014	0,874	1,949	0,759
İstanbul	2015	0,890	1,941	0,775
	2016	0,761	1,867	0,874
	2009	0	0,774	2,047
	2010	0,025	0,804	2,065
	2011	0,047	1,065	1,920
	2012	0,065	1,204	1,734
	2013	0,049	1,198	1,673
2014	0,127	1,402	1,419	
2015	0,138	1,652	1,300	
2016	0,269	1,772	1,157	

Tablo 5 Marmara Bölgesinde kadın girişimcilerin genel olarak sanayi ve hizmet sektörlerinde yoğunlaştıklarını göstermektedir. Batı Marmara Bölgesinde kadın girişimcilerin sanayi ve hizmet sektörlerindeki yoğunlaşmaları zaman içinde azalmaktadır. Tarım sektöründe kadın girişimcilerin yalnızca Doğu Marmara Bölgesinde ve yalnızca 2012 yılında yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Bunun dışında Doğu Marmara Bölgesinde kadın girişimcilerin yalnızca sanayi sektöründe yoğun olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul Bölgesi için de Batı Marmara ile benzer biçimde sanayi ve hizmet sektöründe yoğunlaşma gözlenmekte, ancak zaman içinde bu yoğunlaşma azalma eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla Marmara Bölgesinde kadın girişimciliğin zaman içinde çözüldüğünü söylemek mümkündür.

4.6. Doğu Anadolu Bölgesi

Doğu Anadolu Bölgesi NUTS 2 sınıflamasına göre Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu alt bölgelerine ayrılmıştır. Ortadoğu Anadolu Bölgesi Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli, Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri illerinden oluşmaktadır. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ise Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerini kapsamaktadır. Ortadoğu Anadolu Bölgesinde kadın girişimcilerin oranı zaman içinde azalma eğilimindedir. 2009 yılında %11,8 olarak gerçekleşen kadın girişimci oranı, 2016 yılında %7,45 seviyesine gerilemiştir. Benzer bir seyir Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi için de geçerlidir. 2009 yılında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yerleşik kadın girişimcilerin oranı %12,6 iken 2016 yılında bu oran %8,3 seviyesine gerilemiştir.

Tablo 6: Ortadoğu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri İçin Yerelleşme Katsayıları

	Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
Ortadoğu Anadolu	2009	1,785	0,838	0,297
	2010	1,435	1,232	0,468
	2011	1,367	1,611	0,417
	2012	1,476	1,744	0,349
	2013	1,480	1,399	0,499
	2014	1,033	1,559	0,789
	2015	1,232	1,699	0,650
	2016	1,265	1,715	0,656
Kuzeydoğu Anadolu	2009	1,867	0,726	0,258
	2010	2,036	0,286	0,217
	2011	1,959	0,681	0,161
	2012	1,851	1,220	0,198
	2013	2,124	0,932	0,149
	2014	2,254	1,063	0,179
	2015	1,911	1,811	0,221
	2016	2,088	1,572	0,270

Tablo 6 Ortadoğu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri için yerelleşme katsayılarını sunmaktadır. Yerelleşme katsayıları incelendiğinde genel itibarıyla her iki alt bölgede kadın girişimciliğin tarım ve sanayi sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde tarım sektöründeki yoğunlaşma daha fazladır. Her iki alt bölgede de sanayi sektöründeki yoğunlaşmanın zaman içinde artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde sanayi sektöründe kadın girişimci yoğunlaşması 2012 yılından sonra başlamıştır.

4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi coğrafi ve endüstriyel bölge sınıflamasında aynı şekilde tanımlanmaktadır. Güneydoğu Bölgesinde kadın girişimcilerin toplam çalışan kadın sayısına oranlarında çok ciddi bir azalma gözlenmektedir. 2009 yılında %12,2 olan kadın girişimci oranı 2016 yılına gelindiğinde %6,3 seviyesine gerilemiştir. Ancak bu gerilemenin nedeni, kadın girişimci sayısı sabit kalırken bölgede çalışan kadın sayısında ciddi bir artış yaşanmasıdır. Bu durum Marmara Bölgesinde olduğu gibi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi için de kadınların çalışma hayatında girişimci olarak yer almayı tercih etmediğinin bir göstergesidir. Tablo 7 Güneydoğu Anadolu Bölgesi için yerelleşme katsayılarını göstermektedir.

Tablo 7: Güneydoğu Anadolu Bölgesi İçin Yerelleşme Katsayıları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
2009	0,900	1,634	0,871
2010	1,269	0,969	0,737
2011	1,183	1,098	0,782
2012	1,091	1,597	0,727
2013	1,310	1,187	0,698
2014	1,282	1,815	0,544
2015	1,344	1,487	0,650
2016	1,118	1,796	0,709

Tablo 7’den izlenebileceği üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadın girişimcilik tarım ve sanayi sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca zaman için kadın girişimcilerin tarım sektöründen sanayi sektörüne kaydığı yerelleşme katsayılarının değişiminden rahatlıkla izlenebilmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi için hizmet sektöründe kadın girişimcilerin yoğunlaşmasından söz etmek mümkün değildir.

2016 yılına ilişkin yerelleşme katsayıları değerlendirildiğinde Türkiye genelinde kadın girişimcilerin sanayi sektöründe daha yoğun şekilde yer aldığı gözlenmektedir. 2016 yılında Akdeniz, Batı Anadolu, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Marmara, Batı Marmara, İstanbul ve Güneydoğu Anadolu endüstriyel bölgelerinin tamamında en yüksek yerelleşme katsayısı ve dolayısıyla yoğunlaşma sanayi sektöründedir. Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde 2016 yılında en yüksek yerelleşme katsayıları tarım sektörlerinde gözlenmiştir. Ege bölgesinde ise 2016 yılında en yüksek yoğunlaşma hizmet sektöründe gerçekleşmiştir. Tüm yıllar için genel eğilim göz önünde bulundurulduğunda, kadın girişimcilerin tarım ve sanayi sektörlerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

5. SONUÇ

Dünya yazınında girişimcilik ve yoğunlaşma genel anlamda son yıllarda araştırılmaya başlanan bir konu olarak karşımıza çıkmakta (Fernhaber et al. 2008; Pascal ve Stewart, 2008; Weterings ve Marsili, 2015) buna karşın daha önce bahsedildiği gibi, kadın girişimcilik özelinde yerelleşme katsayı kullanılarak bölgesel ve sektörel yoğunlaşmayı analiz etmeyi amaçlayan çalışmalara rastlanmamaktadır. Yazındaki mevcut çalışmalar, gelişmekte olan ülkelerde kadın girişimcilerin tarım ve hizmet sektörlerinde ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiğine işaret etmektedir (Dünya Bankası, 2012: 21). Söz konusu çalışmalarda kadın girişimci sayıları esas alınarak yorum yapılmıştır. Ancak, istihdam oranlarının analizi önemli bir işaretçi olmakla beraber sektörler ve bölgeler arası karşılaştırma olanağı vermediğinden, oranlar yorumlanırken dikkatli olunmalıdır. Yerelleşme katsayısı bölge ve sektörleri kendi içinde ve ülke geneliyle kıyaslayarak oranladığı için kolaylıkla yoğunlaşma oranı olarak yorumlanabilmektedir.

Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde, Türkiye’de kadın girişimcilerin sanayi sektöründe yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu bulguların iki şekilde yorumlanması mümkündür. İlk olarak Türkiye’deki kadın girişimcilerin genel eğilime uygun olarak tarım sektörünü terk ettiğinden bahsetmek mümkündür. Tarımdan sanayiye kayma, özellikle Doğu Karadeniz alt bölgesi sonuçları incelendiğinde rahatlıkla izlenebilmektedir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkeler için geçerli olan “erken sanayisizleşme” olgusu dikkate alındığında, kadın girişimciliğin sanayi sektöründe yoğunlaşması beklentiler ve genel eğilim ile tutarsızlık göstermektedir. Öte yandan kadın istihdamının tarihsel gelişimi incelendiğinde, kadınların sistematik olarak erkeklerin terk ettiği sektör ve iş alanlarına kaydığı gözlenmektedir (Dedeoğlu, 2000; Doğan ve Kaya, 2014; Yaman Öztürk, 2010). Bu kapsamda değerlendirilirse kadınların sanayi sektöründe yoğunlaşmaya başlaması erkeklerin sanayi sektörünü terk ediyor olmasının bir uzantısı olarak görülebilir. Bu sonuç, çalışmanın başında da ortaya konulduğu biçimiyle, geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısının şekillendiği sosyal ve kültürel normlarla da ilişkilendirilebilir. Çalışma hayatı genelinde ve girişimcilik özelinde bakıldığında, iktisadi normlar, kültürel ve sosyal normlarla karşılıklı ilişki içindedir. Bu bağlamda çalışmada ortaya çıkan kadın girişimcilerin sanayi sektöründe yoğunlaşması gibi çarpıcı iktisadi bir sonuç, kadının toplumdaki rolünü belirleyen toplumsal ve kültürel yapıdan ayrı düşünülemez. Bu bağlamda, aslında Türkiye’de girişimcilik de çalışma hayatındaki diğer alanlarda olduğu gibi, kadınlar için ikincil; ancak erkekler terk ettiğinde girilebilen bir faaliyet alanı gibidir. Ancak bu konuda daha detaylı bir yorumlama yapabilmek için erkek girişimcilerin yoğunlaşma oranlarının da aynı yöntemle analiz edilmesi gerekir. Bu karşılaştırmalı analiz, daha sonraki çalışmaların konusu olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- TAKAY, B. A., AYDIN, D. G. (2013). “Kapitalizmin Şövalyeleri ve Sanayi Kaptanları Üzerine”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(2).
- BERBER, M., YILMAZ ESER, B. (2008). “Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke Ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz”, Is, Guc: The Journal of Industrial Relations & Human Resources, 10(2)
- BROSNAN, S. (2017). “Crime Concentration in Ireland in 2012: A Location Quotient Approach”, Irish Journal of Applied Social Studies, 17(1): 7.
- BROUWER, M. T.(2002). “Weber, Schumpeter and Knight of Entrepreneurship and Economic Development”, Journal of Evolutionary Economics, 12: 83-105.
- DOĞAN, B. B., KAYA M. (2014). “TRC2 Bölgesinde Kadın İstihdamı Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi (IJSES), 4(2): 91-106.
- CAMPANIARIS, C., MURRAY, R., HAYES, S., JEFFREY, M. (2015). “Evidence-based development of a strategy for Canadian apparel SMEs”, Journal of Fashion Marketing and Management, 19(3), 299-314. Chiang, Shu-hen (2009). “Location quotient and trade.” The Annals of Regional Science 43(2): 399-414.

- DEDEOĞLU, S. (2000). “Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği”, *Toplum ve Bilim*, 86: 139-170.
- DÜNYA BANKASI (2012). Dünya Kalkınma Raporu. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma, Genel Bakış. Washington DC: Dünya Bankası Yay.
- MORÇİN, S. E. (2013). “Türk kültüründe kadın girişimciliği: Kavramsal bir değerlendirme”, *Journal Of Entrepreneurship & Development/Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2): 167-190.
- FERNHABER, S. A., BRETT, A. G., MCDOUGALL, P. P (2008). “International entrepreneurship and geographic location: an empirical examination of new venture internationalization”, *Journal of International Business Studies*, 39(2): 267-290.
- KIM, S. (1995). “Expansion of markets and the geographic distribution of economic activities: the trends in US regional manufacturing structure, 1860–1987”, *The Quarterly Journal of Economics*, 110(4): 881-908.
- KIRZNER, I. M. (1973) *Competition and Entrepreneurship*. The University of Chicago Press.
- LEIGH, R. (1970). “The use of location quotients in urban economic base studies”, *Land Economics*, 46(2): 202-205.
- MILLER, M. M., LAY J. G., WRIGHT, N. G. (1991). “Location quotient: A basic tool for economic development analysis”, *Economic Development Review*, 9(2): 65.
- MINNITI, M., ARENIUS P. (2003). “Women in Entrepreneurship”, *The Entrepreneurial Advantage of Nations: First Annual Global Entrepreneurship Symposium* 29.
- YALMAN, İ. N., GÜNDOĞDU, Ö. (2014). “Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: Tr72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama”, *Journal Of Entrepreneurship & Development/Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9 (1): 39-70.
- ÖZKAPLAN, N. (2009). “Duygusal emek ve kadın işi/erkek işi”, *Çalışma ve Toplum*, 2(21): 15-23.
- PASCAL, V. J., STEWART D. (2008). “The Effects of Location and Economic Cluster Development on Native American Entrepreneurship”, *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 9(2): 121-131.
- SCHUMPETER, J. A. (1934) *The Theory of Economic Development*. New York: Oxford University Pres.
- SOYSAL, A. (2010) “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 65(1): 83-114.
- TÜSİAD (2002). *Türkiye’de Girişimcilik*. İstanbul: TÜSİAD Yay.
- VAN-PRAAG, C. M. (1999). “Some classic views on entrepreneurship”. *De Economist* 147(3): 311-335.
- VERHEUL, I., VAN STEL A. J., THURIK A. R. (2004). “Explaining female and male entrepreneurship across 29 countries”, No. 0804. *Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy*.
- WETERINGS, A., MARSILL, O. (2015). “Spatial concentration of industries and new firm exits: Does this relationship differ between exits by closure and by M&A?”, *Regional Studies*, 49(1): 44-58.
- WHARTON, A. S. (2009). *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. John Wiley & Sons.
- ÖZTÜRK, M. Y. (2010). “Kapitalist gelişme ve kriz sürecinde kadın emeği: Asya deneyiminden çıkarılacak dersler”, *Çalışma ve Toplum*, 1: 105-132.